

יחוד בכבישי יהודה ושומרון מכתבי פוסקים עם הפניות והערות

בשנת תשנ"א שלח הרב דוד דודקביץ' שליט"א, רב הישוב יצהר, שאלה בידי יחוד לכמה פוסקים חשובים: כאשר בשעות הלילה מגיע נהג הנוסע בדרכי יהודה ושומרון למקום בו ממתינה אשה לטרמפ, כמקובל מאוד בדרכי יו"ש בהם אין תחבורה ציבורית מספקת לתושבים הרבים כ"י, האם מותר יהיה לקחת אותה לביתה, כאשר הנהג ישהה לבדו עמה ברכב? כמוכן שהשאלה נובעת מהצורך הגדול לא להשאיר את האשה לזמן ממושך בצומת עד להגעת טרמפ אחר ובו נהגת אשה או זוג נשוי וכד', עמם אין בעיית יחוד. יש להוסיף שבחלק מן המקומות יש בהמתנה בצומת בלילה גם חשש בטחוני מסוים.

הרב דודקביץ' צירף לשאלתו כמה צדדים להקל:

- א. ברכב נוסע אין אפשרות תוך כדי נסיעה לעשות עבירה אלא אם כן עושים מעשה ועוצרים אותו, ויתכן שלא גזרו על כך חכמים.
- ב. בכבישי יהודה ושומרון אין חשש שאנשים יעצרו את רכבם בשולי הדרך, או משום חששות בטחון, או מכיוון שאין הדרך לעשות כן.
- ג. גם אם הרכב יעצור – סביר להניח שתוך זמן קצר יעצרו לידו כלי רכב יהודים או רכבי כוחות הביטחון כדי לברר מדוע עצר.
- ד. רכבים נוספים שעוברים בדרך מאירים לתוך המכונית, ואולי זה נחשב כבית שהיושבים בו נראים לבני רה"ר¹.

1 עי' ברכי יוסף אה"ע סימן כב אות י שדווקא ביום 'ובחצי שעה מהלילה' אין חשש להתייחד אם הפתח פתוח לרשות הרבים, אבל בלילה לא מהני אא"כ מצויים שם עוברים ושבים גם בלילה (ועי' לקמן הע' 6). ולענין תאורת כלי הרכב החולפים, בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' צא אות כא) כתב שאפשר שאין איסור יחוד ברכב אף בשעות הלילה, כיוון שהנוסעים ברכבים החולפים יכולים לראות את היושבים ברכב (וכן פסק גיסו הרב אברהם הורוביץ בספר 'דבר הלכה' עמ' קפה). וכן שמעתי מהרב אשר וייס שלא מצאנו שצריך דווקא אור גדול כדי שהמקום לא ייחשב מקום סתר לענין דיני יחוד, ולכן ניתן להסתמך על פנסי כלי הרכב החולפים; רק לרווחא דמילתא רצוי להדליק את האור ברכב. עכ"ד. ועיין בשו"ת אגרות משה (יורה דעה ח"ב סי' פב) שכתב שלכתחילה יש לחשוש מיחוד בגלל החשכה אפילו סמוך לערב, כיוון שקשה לראות בבירור את היושבים בתוך הרכב, ואף שאין חשש לאיסור ממש יש חשש לשאר קריבות. אך כתב שם שמעיקר הדין אין יחוד כאשר אין מדובר בחושך ממש, עיי"ש. ועי' להלן בהע' 3.

א. הרב משה שאול קליין²

לכבוד ידידי הרב דודקביץ שליט"א, רב ביצהר.
בנידון השאלה, האם יש לחשוש לאיסור יחוד בלילה להסיע אשה אחת במכונית, אשר איש מסייע את המכונית, ויש מפעם לפעם רכב עובר, ואין חשש שיעצור את הרכב מבחינה בטחונית, וגם אם יעצור את הרכב ויעבור שם רכב צבאי ודאי שיבדוק את הרכב.
הנה, בלילה אפילו ברחוב - במקום שאין עובר ושב יש יחוד, כמבואר בגיליון תוס' נדה דף ב' ע"ב³. ובוודאי אף שבעת נסיעתו אינו יכול לעבור איסור אין זה היתר, מכיוון שאין המכונית גורמת היחוד אלא אפילו ברחוב בלילה יש יחוד⁴, ודמי לאיש ואשה שנמצאים בחדר אחד במרחק קצת, אף שא"א לעשות איסור אלא כשמתקרבים זה לזה. ולא דמי למה שכתבו דאין חשש שילך במקום שיהיה יחוד כיוון שעתה אין יחוד, וכמו בפתח פתוח אין חשש שישגור הדלת⁵.

- 2 [הבאנו את תשובתו ראשונה משום שהיא המפורטת ביותר; שלושת התשובות האחרות הובאו לפי סדר הא"ב.]
- 3 מדובר שם לעניין סוטה, שבגמ' (שם ג, א) מבואר שברה"ר טהורה, ופירש רש"י: "שאיין רה"ר מקום סתירה". ובתו"י כתבו בשם הירושלמי שבאפילה ולילה הוי רה"י גמורה, דהיינו שנחשב 'סתירה' אף ברחוב. [אמנם יש להעיר שבגוף התו' שם מבואר לא כך, אלא שגם באפילה ובלילה ובעת שאין בני אדם מצויים לא הוי סתירה. ועיין תוס' שבת יג, ב ד"ה "מטה" שמבואר שבחדר הפתוח לרה"ר לא הוי יחוד אף בלילה. ועי' בשו"ע אה"ע סי' כב בברכ"י אות י (הנ"ל בהע' 1) ובבאה"ט ס"ק ט, ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' מ (קונטרס היחוד) פי"א אות ג.]
- 4 נראית כוונתו, שלכאורה היה מקום להתיר באופן שהאשה יושבת במושב האחורי, מטעם שהאיש והאשה כאילו נמצאים בשני חדרים נפרדים שיש להם פתח לרה"ר, כיוון שכדי לעבור איסור יצטרך לצאת מן הרכב ולהיכנס בדלת אחרת (וראה חזון איש אה"ע לד, א). והרמ"ש קליין דוחה סברה זו, משום שבלילה כשאין עוברים ושבים קיים איסור יחוד אף בחוץ, וא"כ כל האיזור נחשב מקום יחוד אחד; ואף שיצטרך לעשות כמה פעולות לפני שיוכל לעשות איסור (לעצור את הרכב, לצאת מהמושב הקדמי ולהיכנס בדלת האחורית) אין זה טעם להקל, כדלקמן (וההיתר כשנמצאים בחדרים נפרדים הוא רק כשבמעבר מחדר לחדר עובר דרך רה"ר או מקום שאין בו איסור יחוד, המהווה הפסק בין החדרים). [אפשר להוסיף על כך, שבדרך כלל ישנה אפשרות (אמנם דחוקה) לעבור מהמושב הקדמי לאחורי מבלי לצאת מהרכב. עוד יש להעיר, שכיוון שהאיש והאשה יכולים לדבר ביניהם יש יותר מקום להחשיבם כמצויים במקום אחד (וראה להלן במכתבו של הרב ליאור)].
- 5 כתבו הפוסקים (חזון איש אה"ע לד, א; שו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' מ פי"א אות ז; שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כא) שכאשר האיש והאשה אינם נמצאים כרגע במצב האסור מדין יחוד, אין לחשוש שמא יבואו לידי יחוד. הראיה לכך היא מהיתר פתח פתוח, שלא חששו שמא ינעלוהו. טעמו של דבר הוא כדברי הט"ז (אה"ע סי' כב ס"ק ט) שאיסור

אמנם במקום שיש עוברים ושבים הוה כפתח פתוח, דמהני אף בלילה אם הוא באופן שיש עובר ושב.⁶

ובוודאי אי לאו שעת הדחק היה מקום להחמיר, כיוון שאין לנו הגדר הברור כמה עוברים ושבים צריכים לעבור.⁷ והרי הח"א⁸ ס"ל דפתוח לחצר לא מהני, אף שאין פוסקים כן.

מ"מ בשעת הדחק כנידון שלכם אפשר להקל, בתנאי גמור שלא תשב ליד הנהג אלא מאחוריו, כיון די"א דיחוד החשש ג"כ לשאר קירבות⁹, ועוד דהוה פריצות וקרוב לעבירה. ועל כן תשב רק מאחור.

יחוד הוא מחשש פיתוי ולא מחשש אונס, ובנות ישראל לא נחשדו על הזנות, ורק כשיש מצב של יחוד היצר מסית ביותר וחוששים שמא תתפתה. לכן, כאשר הם כבר נמצאים במצב של יחוד אין היתר, אף אם יש צורך בשינוי מצבם כדי שיוכלו לעבור איסור (כגון לעצור את הרכב, להתקרב אחד לשני וכד'; ועי' בספר נשמת אברהם אה"ע סי' כב ס"ק א בשם הרש"ז אורבך).

6 בבאר היטב (אה"ע סי' כב ס"ק ט) הובאו דברי הכנה"ג בשם תשובת ר' מכיר, שהיתר פתח פתוח הוא רק ביום וכן בתחילת הלילה ('בחצי שעה של לילה') שבני אדם עוברים ושבים ועדיין לא כלתה רגל מן השוק, אבל בהמשך הלילה ('בשתי שעות או ג' שעות ויותר') אין היתר פתח פתוח, כיוון שבני אדם מצויים בבתייהם ואין עובר ושב. ובברכי יוסף (אה"ע סי' כב אות י, מובא בפ"ט ס"ק ט) כתב שדברים של טעם הם. וכן פסק בשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' רג אות ה). אמנם יש שהקלו אף בשעות הלילה המאוחרות, אם מתייחדים במקום מואר [כך דייק בספר 'דבר הלכה' (פרק ג ס"ק טז) משו"ת הרדב"ז (ח"א סי' קכא), ועיין שו"ת ישכיל עבדי (ח"ד שאלת שלום סי' ג אות ד-ה) ושו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סי' מ פי"א)], ואולי יש לדמות זאת לכאן (בפרט אם ידליקו את האור הפנימי במכונת).

7 כתב הר"ש אבניר בשם הרא"ד אורבך: "איסור יחוד יש רק בכביש שלא עוברים בו כלי רכב כלל, אלא רק מסיבות בלתי צפויות. אבל בכביש שסביר שיעברו בו כלי רכב אין יחוד, ואין זה משנה אם עובר כלי רכב כל רבע שעה, חצי שעה או יותר" (שו"ת שאילת שלמה ח"א סי' תכט). וכעין זה שמעתי מהרב אשר וייס ומהרב יעקב אריאל. אולם בשם הר"ש אלישיב כתבו שצריך שיעברו שם כלי רכב בתדירות של אחת לעשר דקות (ספר 'תורת היחוד' פ"ד הערה ט) או רבע שעה (ספר 'קדושים תהיו' עמ' 141). ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סי' מ פט"ו אות ז) כתב (ע"פ שו"ת שב יעקב ח"ב אה"ע סי' יט) שדרך שעוברים בה בתמידות כמה וכמה עוברים ושבים בשעה ודאי אין בה יחוד (אמנם נידונו שם הוא לעניין שני גברים ואשה אחת, עיי"ש). ויש שכתבו שהתדירות הנדרשת היא פחות משיעור טומאה (בקיצור ילקוט יוסף כתב 3 דקות), אולם שיטה זו תמוהה לכאורה, שהרי ההיתר כאן הוא מטעם 'פתח פתוח לרשות הרבים', שהמתייחדים חוששים שמא יבוא מישהו ויראה מעשיהם, ומעולם לא שמענו שהיתר זה נאמר רק ברה"ר שעוברים בה בתדירות של שיעור ביאה (ספר תורת היחוד פ"ד הערה ט).

8 חכמת אדם כלל ככו סעיף ז, ועיין בבינת אדם שם.

9 הדעה הרווחת בפוסקים היא שאיסור יחוד הוא רק מחשש ביאה ולא מחשש שאר קריבות (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' צא אות כא; שו"ת אגרות משה אה"ע ח"ד סי' סה אותיות טז, כב), אך יש שכתבו שהחשש הוא גם לשאר קריבות (שו"ת זקן אהרן וואלקין ח"ב סי' כט; שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' פב, אך עיי"ש שאין זה מעיקר הדיון).

ומ"מ בקרובים או במכירים ולבם גס אנו שוב נופלים למחלוקת אי מהני פתח פתוח, שהב"ש¹⁰ והח"מ¹¹ מחמירים והט"ז¹² מתיר, וע"כ אף בשעת הדחק אין ראוי להקל בזה, ובאופן כזה יראה ליקח עוד איש אחד מהישוב. ומ"מ צריך לברר, באופן שאין לבו גס בה, אם כשמגיעים לתוך הישוב באמצע הלילה אם אין חשש יחוד בזה, וצריך לברר כפי המציאות. בכבוד ובברכה משה שאול קליין

ב. הרב שלמה זלמן אוירבך

ב"ה לכבוד רבי דוד דודקביץ הי"ו.
אחרי תת ברכת שלו' רב, הנני משיב על מכתבו.
אפשר שיש לסמוך בנשואה דמרחק כזה חשיב כבעלה בעיר¹³, ואפילו בפנויה¹⁴, רק הטעם דאין לחשוש שיטה מהדרך ויסע למקום אחר¹⁵.
אך כל זה רק בשעת הדחק גדול.
למעשה יש להתייגע ולדאוג לפתרונות אחרים, יגעת ומצאת תאמין.
וד' יהא בעזרכם.
ש. ז. אויערבאך

- 10 אה"ע סי' כב ס"ק יג.
- 11 שם ס"ק יג. וכן פסקו בערוה"ש (אה"ע סי' כב ס"ק ו), בקיצושו"ע (סי' קנב סע' ה) ובשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד סי' ס). הם לומדים זאת מהיתר 'בעלה בעיר' שאינו מועיל באשה שלבו גס בה, כמבואר בגמ' קידושין פא, א ובשו"ת אה"ע סי' כב סע' ח.
- 12 שם ס"ק ח. וכן דעת החיד"א (שער יוסף בתשובות סי' ג), וכן פסקו בשו"ת ציץ אליעזר (ח"ו סי' מ פרק יב) ובשו"ת שבט הלוי (ח"ה סי' רג אות ז). לדעתם היתר 'פתח פתוח' עדיף מהיתר 'בעלה בעיר', משום שאינם נמצאים כלל במצב של יחוד.
- 13 כנראה כוונתו שהישובים הסמוכים זה לזה נחשבים כעיר אחת. וראה בספר 'ההלכה במשפחה' לר"מ שטרנבוך (פרק טו סע' כג) שהגדרת עיר לעניין 'בעלה בעיר' היא לפי הרשות המוניציפלית, ואולי לפי זה כל הישובים המשתייכים לאותה מועצה אזורית נחשבים כעיר אחת. אך לכאורה ישובי יו"ש, שבדרך כלל אינם צמודים זה לזה ויש ביניהם לעיתים מרחק משמעותי, קשה להגדירם כעיר אחת, וצ"ע. ומכל מקום סברה זו לא תועיל לקחתה מירושלים לביתה, וכד'.
- 14 ר"ל שאפילו בפנויה אפשר שיש להקל.
- 15 כדבריו בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' צא אות כא). וכן כתב בשו"ת משנה הלכות (ח"ג סי' מח, ח"ו סי' רכז), ועיין בשו"ת אגרות משה (אה"ע ח"ד סי' סה אות ג).

ג. הרב שאול ישראלי

ב"ה. ד' תמוז תנש"א. ירושלים ת"ו
לכ' הרב דוד דודקביץ הי"ו, מושב יצהר.
שו"ב.

במענה לשאלתך.

אכן ההיתר קשה מאוד, ואין לסמוך עליו כי אם בשעת הדחק כעין שעה זו שקיימת סכנה בטחונית לאדם השוהה בכבישים, ובפרט בשעות הלילה. לזאת מן הראוי להזהיר הנשים שלא יצאו בדרכים בשעות הלילה, אך מ"מ אין להימנע מלהסיעה כשהדבר הכרחי.

אכן בתנאים של שעת הדחק כנ"ל אי אפשר להימנע מלעצור ולקחת את המחכה בדרכים, או שהדבר נחוץ לה ואין לה ברירה אחרת. בכהאי גוונא יש לא להתעכב במשך הנסיעה, רק לנסוע ללא הפסקה, שבכהאי גוונא לא שייך חשש עבירה מכיוון שהוא עסוק בהפעלת המכונית¹⁶.

אולם אם יש משום מה צורך לעצור ולחכות זמן מה כשהרכב עומד יש להישאר בפנים¹⁷, ואם ניתן הדבר – מן הראוי שיהא פתוח החלון באופן שהרכב החולף יהא מסוגל להסתכל בנעשה במכונית¹⁸...

בברכת התורה,

ש. ישראלי

ד. הרב דב ליאור

לכבוד הרב דוד דודקביץ, רב הישוב יצהר.

קיבלתי את מכתבו לפני מספר ימים, ולא הספקתי להשיב מפני חוסר הזמן. ולעצם השאלה נראה לענ"ד שמה שצידדתם להקל בנסיעה בכבישים באיזור

16 עולה מדבריו שאין איסור יחוד בזמן נסיעת הרכב (וראה הערת הרח"פ שיינברג בספר 'תורת היולדת' פי"ד סוף הערה ד). ויש לעיין אם כוונתו משום שכדי לעשות איסור יצטרך לעצור, ולכן אינו נחשב כעת במצב של יחוד (כצד הראשון של הרב דודקביץ' השואל, ודלא כדברי הרמ"ש קליין), או משום שטרוד בנהיגתו ולכן מסיח דעתו מן העבירה (ועיין שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ב סי' פב). [סברת 'באומנותיה טריד' לעניין יחוד הוזכרה בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תפא), והובאו דבריו בדברי השואל בשו"ת ישכיל עבדי (ח"ב אה"ע סי' יז), שרצה לצרף סברה זו להתיר יחוד עם רופא. אך בנשמת אברהם (אה"ע כב, א) הביא את דברי הרש"ז אורבך שדחה דבריו (ועיין שו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' מ פי"ט אות ה, ושו"ת אגרות משה אה"ע ח"ד סי' סה אות א).]

17 נראה שכוונתו שהאשה יושבת במושב האחורי, ולכן כשיושבים בתוך הרכב אין יחוד, אבל כשיצאו ממנו יהיה יחוד (ולא כדברי הרמ"ש קליין).

18 ראה בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' צא אות כא). [בהמשך המכתב נמצא מענה לשואל בעניין אחר.]

היות ולפעמים עוברים שם גם רכבים אחרים, וכן מטעם בטחון אין חשש שהנהג יעצור, אלה הן סברות ישירות ונראות. כמו כן יש לעיין בשו"ת ציץ אליעזר ח"ו סי' מ' אות טו, ע"ש, דגם מביא מעין סברה שכזו¹⁹. לסיכום נראה שיש להתיר לצורך.
באם היה אפשר לנסוע ברכב שיש מחיצה בין הנהג לנוסעת זה ודאי היה עדיף, כי גדר יחוד זהו במקום אחד ממש, ולא אם ישנה מחיצה²⁰.
החותם בברכת התורה,
דב ליאור

19 אמנם בציץ אליעזר שם עוסק ביחוד של שני אנשים ואשה אחת, עיי"ש.

20 עי' לעיל הע' 4.

★ ★ ★

מידת הטהרה מידה שכלית, כוללת מעלות רבות. ועל זה אמר דוד עליו השלום 'לב טהור ברא לי אלוקים', שאל מאת השי"ת לתת לו עזר בקיום התורה והמצוות, שהרי הטהרה דבקה בתורה לעד, לא תיפרד ממנה. זהו שאמרו ז"ל דברי תורה אין מקבלין טומאה, שנאמר הלא כה דברי כאש נאם ה'. והעזר הזה מה' הוא שיתאצל עליו מאת הקב"ה שפע טהור וזך במחשבה טהורה, הוא הרוח הנכון המיוחד בקרבו המבוקש ממנו יתברך.
רבנו בחיי, כד הקמח אות ט